

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “เวทนาธาตุ — ธาตุที่เป็น ความรู้สึก, เวทนาธาตุ”

เวทนาธาตุ อ่านตามภาษาบาลีว่า เว - ตะ - นา - ตา - ตู มาจากคำว่า เวทนา (ความรู้สึก) กับ คำว่า ธาตุ (สภาพที่ทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน) รวมกันเป็น เวทนาธาตุ เขียนเป็นไทยตรงตัวได้ว่า เวทนา ธาตุ หมายถึง สภาพธรรมที่ทรงไว้ซึ่งลักษณะของตนที่เป็นความรู้สึก อันเป็นความเสวยอารมณ์ ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ธาตุ กับ ธรรม มีความหมายเหมือนกัน

ความรู้สึกหรือเวทนานั้น เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ที่เกิดร่วมกับจิตทุกขณะทุกประเภท ตามควรแก่จิต ขณะนั้นๆ เช่น ขณะที่มีความโกรธเกิดขึ้น เวทนาที่เกิดร่วมกับความโกรธ ต้องเป็นความรู้สึกที่ไม่สบายใจ ที่เป็นโทษแก่เวทนาเท่านั้น ขณะที่เกิดความดีของยินดีพอใจ ก็อาจจะมีความรู้สึกดีใจ ที่เป็นโทษแก่เวทนา หรือ ความรู้สึกเฉยๆ ที่เป็นอุเบกขาเวทนาเกิดร่วมด้วยก็ได้ ขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้น เวทนาที่เกิดร่วมด้วย จะเป็นโทษหรืออุเบกขา ก็ตามควรแก่กุศลจิตขณะนั้นๆ เป็นต้น ซึ่งจะต้องอาศัย การฟังพระธรรมเท่านั้นจึงจะมีความเข้าใจถูกเห็นถูกตามความเป็นจริงได้

ข้อความในอัฐฐสาสนี อรรถกถา พระอภิธรรมปิฎก อัมมสังคณีปกรณ์ แสดงความหมายของธาตุที่เป็นเวทนาและประเภทของเวทนาไว้ดังนี้

“ธรรม มีสุข เป็นต้น แม้ทั้งหมด ชื่อว่า เวทนา เพราะอรรถว่า ย่อมรู้สึก คือ ย่อมเสวยรสของอารมณ์, บรรดาเวทนาเหล่านั้น สุขเวทนา มีความเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนาเป็นลักษณะ ทุกขเวทนา มีการเสวยอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาเป็นลักษณะ อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกไม่สุข ไม่ทุกข์ หรือ อุเบกขาเวทนา) มีการเสวยอารมณ์ผิดแปลกจากเวทนาทั้งสอง”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง เป็นคำจริง เป็นคำอนุเคราะห์เกื้อกูลให้เกิดความเข้าใจ ถูกเห็นถูกในสิ่งที่มีจริง ซึ่งเป็นธาตุหรือเป็นธรรมแต่ละหนึ่งๆ ตรงตามความเป็นจริง สิ่งที่มีจริง ไม่ได้ นอกเหนือจากชีวิตประจำวันเลย แต่เป็นสิ่งที่มีความจริง เกิดจริงๆ ในชีวิตประจำวัน แต่ละขณะๆ ที่ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเป็นธรรม จึงมีการยึดถือว่าเป็นเรา เป็นสัตว์บุคคลหรือสิ่งต่างๆ ด้วยความไม่รู้ความจริง เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ทรงตรัสรู้ความจริง จึงทรงแสดงความจริงนี้ให้สัตว์โลกได้ฟังได้ศึกษา ได้มีความเข้าใจถูกเห็นถูกตามความเป็นจริง แม้แต่ในเรื่องของเวทนา ซึ่งเป็นธาตุ เป็น

ธรรมที่มีจริง ๆ เป็นความรู้สึก ก็จะต้องค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ ศึกษา ค่อย ๆ สะสมความเข้าใจไปที่ละเล็กทีละน้อย ว่า เป็นนามธรรมที่จะต้องเกิดกับจิต ตามความเป็นจริงแล้ว จิตเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นนามธรรม และนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ นั้น มี ๒ อย่าง คือ จิต กับ เจตสิก(สภาพธรรมที่เกิดประกอบกับจิต) โดยที่จิตเป็นใหญ่เป็นประธานเฉพาะในการรู้แจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ เช่น เสียง มีจริง ๆ ที่รู้ว่ามีเสียงกำลังปรากฏ ก็เพราะเหตุว่าจิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้แจ้งลักษณะของเสียงในขณะนั้น แต่สำหรับความรู้สึกซึ่งเป็นเจตสิกประเภทหนึ่งนั้น ไม่ใช่จิต **ความรู้สึกเป็นสภาพธรรม อีกชนิดหนึ่งซึ่งเกิดพร้อมกับจิต ไม่ว่าจิตจะรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จะต้องมีความรู้สึกประเภทหนึ่งประเภทใด เกิดร่วมด้วย** เช่น ขณะที่เราเห็น จะกล่าวว่าในขณะที่เห็นไม่รู้สิ่งอะไรเลย ไม่ได้ ความจริงมีสภาพธรรมซึ่งเป็นเวทนาเจตสิก เกิดแล้วรู้สึกในสิ่งที่ปรากฏ ขณะที่เราเห็น นั้น ก็มีความรู้สึกที่เป็นอุเบกขาเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนา ไม่สุข ไม่ทุกข์ คือ เฉย ๆ เกิดร่วมด้วย นี่คือการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สภาพธรรมที่เป็นเวทนา คือ ความรู้สึกนั้น มี ๕ ประเภท โดยละเอียด ได้แก่ **ความรู้สึกที่เป็นสุข (สุขเวทนา) ความรู้สึกที่เป็นทุกข์ (ทุกข์เวทนา)** เวทนาทั้ง ๒ อย่างนี้ หมายความว่า ความถึงความรู้สึกทางกาย เช่น เวลาที่เราเจ็บไข้ได้ป่วย ความรู้สึกที่เป็นทุกข์เกิดขึ้น เป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะปัจจัยปรุงแต่ง แต่ไม่ใช่จิต ความรู้สึกขณะที่เป็นทุกข์ทางกายเกิดขึ้นนั้นเป็นความรู้สึกที่มีจริง ต้องอาศัยกาย จึงเกิดขึ้นได้ **ถ้าไม่มีกาย ก็จะไม่เจ็บไม่ปวด ไม่เมื่อย ทุกขเวทนาเกิดขึ้นไม่ได้เลย** เพราะฉะนั้น ความรู้สึกที่เป็นทุกข์ทางกาย เป็นทุกข์เวทนา และ ความรู้สึกที่เป็นสุขทางกาย เป็นสุขเวทนา ในขณะที่กระทบสัมผัสกับสิ่งที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจทางกาย และอีก ๓ เวทนาเป็นความรู้สึกดีใจ คือ **โสมนัสเวทนา** ความรู้สึกเสียใจ ไม่สบายใจ เป็น **โทมนัสเวทนา** และ ความรู้สึกที่เป็นอุเบกขา หรือ อทุกขมสุขเวทนา เป็นความรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉย ๆ แต่เมื่อกล่าวโดยเวทนา ๓ แล้ว สุขทางกาย(สุขเวทนา) กับ ความรู้สึกดีใจ(โสมนัสเวทนา) เป็นสุขเวทนา ความรู้สึกทุกข์ทางกาย(ทุกข์เวทนา) และ ความรู้สึกที่เป็นความเสียใจ ไม่สบายใจ(โทมนัสเวทนา) เป็น ทุกขเวทนา และอีกเวทนาหนึ่ง คือ ความรู้สึกที่เป็นอุเบกขาเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนา กล่าวคือ ไม่สุข ไม่ทุกข์ คือ เฉย ๆ นั้นเอง จึงรวมเป็นเวทนา ๓ ประการ **เป็นธรรม เป็นธาตุ เป็นสิ่งที่มีจริง ๆ ที่ทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น เป็นจริงอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น**

แสดงให้เห็นตามความเป็นจริงว่า ทุกขณะที่จิตเกิดขึ้น จะต้องมียุติลักษณะหนึ่งที่เราเรียกว่าเวทนา
จิตเกิดพร้อมกับทุกครั้ง แต่ไม่ใช่จิต เพราะจิตไม่ได้รู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์หรือเฉยๆแต่อย่างใด แต่จิตลักษณะนี้ เป็นสภาพที่รู้สึกในสิ่งที่จิตกำลังรู้ เช่น ในเสียง เสียงบางเสียง ไม่ชอบเลย ขณะที่ไม่ชอบ ความรู้สึก
ขณะนั้นเป็นโทมนัสเวทนา หมายความว่า เป็นความรู้สึกที่ไม่สบายใจ จะเห็นได้ว่าความไม่สบายใจแม้
เพียงเล็กน้อย เช่น ความขุ่นใจถ้าเห็นฝุ่นละอองแม้นิดเดียว ตลอดจนถึงมีกำลังมาก ก็เป็นความไม่สบาย
ใจที่มีระดับที่ต่างกัน ความรู้สึกที่ไม่สบายใจนั้น เป็นสภาพธรรมที่เป็นจิต เป็นโทมนัสเวทนา เป็นหนึ่ง
ในเวทนาธาตุนั่นเอง เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกใดๆ ในวันหนึ่งๆ ก็เกิดขึ้นเพราะจิตเป็นใหญ่เป็น
ประธานในการรู้แจ้งอารมณ์ใด เวทนาจิตซึ่งเกิดกับจิตนั้นก็มีความรู้สึกในอารมณ์นั้นๆ อาจจะเป็น
ทุกข์หรือสุขทางกาย โสมนัส หรือโทมนัสทางใจ ตลอดจนถึงความรู้สึกเฉยๆ ตามควรแก่จิตขณะนั้นๆ ซึ่ง
เป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่เรา ไม่มีเรา

ทุกขณะของชีวิต ไม่พ้นจากธาตุ ไม่พ้นจากธรรมเลย ไม่มีเราสักขณะเดียว ประโยชน์ของ
การฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ไม่ว่าจะฟังได้ศึกษาในส่วนใด เรื่องอะไร ก็ไม่พ้นไปจากเพื่อให้เข้าใจ
สิ่งที่มีจริงที่กำลังมีกำลังปรากฏตามความเป็นจริง ว่าเป็นธรรม เป็นธาตุ ไม่ใช่เรา ซึ่งจะเป็นไปเพื่อการ
ละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลหรือเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ใน
ที่สุด ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลย คือ การฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมเป็นปกติใน
ชีวิตประจำวัน ค่อยๆ สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปทีละเล็กละน้อย

ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammahomefellowship.com, โทร. ๐๘๑-๘๓๒๐๕๗๗